

En ting savner man imidlertid efter gennemlæsning af *Dansk økonomisk politik*, og det er en mere generel sammenfattende vurdering af de igangværende udviklingstendenser i dansk økonomisk politik. Andre økonomiske iagttagere (jf. eksempelvis Jesper Jespersen, »Status-rapport: Fem års økonomisk politik«, *Samfundsøkonomen*, nr. 8 1987 og Lucifer i *Dagbladet Information* d. 17. og 18. december 1988) har således rejst spørgsmålet: Hvad er der egentlig tilbage af den økonomiske politik i en tid, hvor brugen af pengepolitikken er stærkt begrænset på grund af de senere års liberalisering af de internationale penge- og kapitalbevægelser? Indkomspolitikken har man tildels givet afkald på, idet man i disse år forsøger at give ansvaret for lønudviklingen og dermed arbejdsløsheden tilbage til markedet – arbejdsmarkedets parter. Valutakurspolitikken har man givet afkald på af hensyn til »den ærlige krone« – fastkurspolitikken. Og endelig bliver mulighederne for en aktiv anvendelse af finanspolitikken stækket i forsøget på at undgå underskud på de offentlige finanser.

Sammenfattende mener vi at kunne sige, at bogens tilgang er en smule for pragmatisk. Den forholder sig efter vores smag en smule for ukritisk til sit materiale. Måske netop forfatterens holdningsmæssige pragmatisme er årsag til, at der er sket en vis »crowding-out« af teoretisk stringens. Det er ikke en bog, man læser for at få et fast holdepunkt i en tid med skiftende politiske vinde. Tværtimod afspejler bogen tydeligt, i hvilken retning vinden blæser netop nu.

Zohair Diwan og Søren Peter Iversen
Handelshøjskole Syd Sønderborg

Bo Jacobsen, *Krigen, freden og danskerne. En undersøgelse af danskeres opfattelse af internationale forhold*, København: Christian Ejlers Forlag, 1988, 94 s., kr. 68,00.

Hvad mener danskerne om sikkerhedspolitik? Er danskerne i stand til at tænke to sammenhængende tanker om sikkerhedspolitik? Det er to af de interessante spørgsmål, som forfatteren, der er psykolog, beskæftiger sig med i denne bog. Undersøgelsen består af dybtgående interviews med 30 voksne danskere efterfulgt af en surveyundersøgelse, hvor et begrænset antal spørgsmål bliver præsenteret for et repræsentativt udsnit på 900 danskere. Der viser sig at være en god overensstemmelse mellem de 30 og de 900, hvad der peger i retning af, at de 30 er rimeligt repræsentative for danskere som helhed.

De teoretiske antagelser, som undersøgelsen bygger på, formuleres i form af fire teser. Ifølge tese et udformes sikkerhedspolitikken af en politisk, administrativ og militær elite, medens det demokratiske element i beslutningsprocessen er ret lille. Ifølge tese to er befolkningens forestillinger om krig og fred i vid udstrækning udsat for psykologiske forsvarsmekanismer, der truer en rationel erkendelse af sikkerhedsproblemet. Dette forhold forstærkes af kernevåbnenes eksistens. Ifølge tese tre er spørgsmålet om krig og fred i dag et personligt, eksistentielt an-

En ting savner man imidlertid efter gennemlæsning af *Dansk økonomisk politik*, og det er en mere generel sammenfattende vurdering af de igangværende udviklingstendenser i dansk økonomisk politik. Andre økonomiske iagttagere (jf. eksempelvis Jesper Jespersen, »Status-rapport: Fem års økonomisk politik«, *Samfundsøkonomen*, nr. 8 1987 og Lucifer i *Dagbladet Information* d. 17. og 18. december 1988) har således rejst spørgsmålet: Hvad er der egentlig tilbage af den økonomiske politik i en tid, hvor brugen af pengepolitikken er stærkt begrænset på grund af de senere års liberalisering af de internationale penge- og kapitalbevægelser? Indkomspolitikken har man tildels givet afkald på, idet man i disse år forsøger at give ansvaret for lønudviklingen og dermed arbejdsløsheden tilbage til markedet – arbejdsmarkedets parter. Valutakurspolitikken har man givet afkald på af hensyn til »den ærlige krone« – fastkurspolitikken. Og endelig bliver mulighederne for en aktiv anvendelse af finanspolitikken stækket i forsøget på at undgå underskud på de offentlige finanser.

Sammenfattende mener vi at kunne sige, at bogens tilgang er en smule for pragmatisk. Den forholder sig efter vores smag en smule for ukritisk til sit materiale. Måske netop forfatterens holdningsmæssige pragmatisme er årsag til, at der er sket en vis »crowding-out« af teoretisk stringens. Det er ikke en bog, man læser for at få et fast holdepunkt i en tid med skiftende politiske vinde. Tværtimod afspejler bogen tydeligt, i hvilken retning vinden blæser netop nu.

Zohair Diwan og Søren Peter Iversen
Handelshøjskole Syd Sønderborg

Bo Jacobsen, *Krigen, freden og danskerne. En undersøgelse af danskeres opfattelse af internationale forhold*, København: Christian Ejlers Forlag, 1988, 94 s., kr. 68,00.

Hvad mener danskerne om sikkerhedspolitik? Er danskerne i stand til at tænke to sammenhængende tanker om sikkerhedspolitik? Det er to af de interessante spørgsmål, som forfatteren, der er psykolog, beskæftiger sig med i denne bog. Undersøgelsen består af dybtgående interviews med 30 voksne danskere efterfulgt af en surveyundersøgelse, hvor et begrænset antal spørgsmål bliver præsenteret for et repræsentativt udsnit på 900 danskere. Der viser sig at være en god overensstemmelse mellem de 30 og de 900, hvad der peger i retning af, at de 30 er rimeligt repræsentative for danskere som helhed.

De teoretiske antagelser, som undersøgelsen bygger på, formuleres i form af fire teser. Ifølge tese et udformes sikkerhedspolitikken af en politisk, administrativ og militær elite, medens det demokratiske element i beslutningsprocessen er ret lille. Ifølge tese to er befolkningens forestillinger om krig og fred i vid udstrækning udsat for psykologiske forsvarsmekanismer, der truer en rationel erkendelse af sikkerhedsproblemet. Dette forhold forstærkes af kernevåbnenes eksistens. Ifølge tese tre er spørgsmålet om krig og fred i dag et personligt, eksistentielt an-

liggende, der hos den enkelte optræder som en symbolsk modsætning mellem liv, menneskelighed og solidaritet (kærlighed) på den ene side, og død, ødelæggelse og tilintetgørelse på den anden side. Ifølge tese fire har befolkningen et ambivalent forhold til supermagterne. På den ene side må den – på grund af frygt for den ene supermagt – acceptere en binding til den anden, og på den anden side er den interesseret i en større autonomi og at udbygge forbindelserne til Østeuropa.

Forfatteren bruger ikke disse fire teser til at systematisere fremstillingen af undersøgelsen. Fremstillingen er i stedet opdelt i et kapitel om holdninger til Danmarks sikkerhedspolitik, et andet om holdninger til øget øst-vest kontakt, et tredje om krigsforestillinger og krigsangst, et fjerde om fredsforestillinger og fredsutopier, et femte om hvorvidt befolkningen føler en samhørighed med andre folkeslag, og et sjette om folks interesse for og opfattelse af egne handlemuligheder.

På baggrund af de seneste års øgede interesse for sikkerhedspolitik er det højst relevante og interessante spørgsmål, som bogen behandler. Der er da også interessante resultater i bogen. Jeg skal her kun nævne et par stykker.

I forbindelse med de 30 dybtgående interviews understreger forfatteren flere gange, at de udspurgte generelt er i stand til at tænke sammenhængende om sikkerhedspolitiske problemstillinger. Det kunne tyde på, at den ofte fremførte påstand om, at vælgerne meninger om sikkerhedspolitik er præget af manglende viden og inkonsistens, ikke nødvendigvis er korrekt.

Dernæst viser undersøgelsen også en udbredt skepsis over for nogle af de sikkerhedspolitiske principper, som NATO bygger på. Det gælder terrorbalanceprincippet, og det gælder princippet om, at man bedst får Sovjetunionen til forhandlingsbordet ved at vise styrke, og ikke ved at vise tillid og forståelse. Disse resultater stemmer udmærket overens med, at mange gallupundersøgelser i sin tid viste, at et flertal af de adspurgte var skeptiske over for NATO's dobbeltbeslutning. Sammenholdt med, at alle undersøgelser viser, at de fleste går ind for NATO, tyder det også på, at befolkningen er i stand til at tage nuanceret stilling til sikkerhedspolitiske spørgsmål.

Den væsentligste mangel ved bogen er, at forfatteren ikke gør nok ud af de teoretiske diskussioner. Han understreger flere gange sit psykologiske udgangspunkt, og han er da også inde på, hvor meget den psykiske bevidsthed om disse ting betyder i forhold til samfundsstrukturen og det internationale system. Han konkluderer, at bevidstheden i det mindste er et uomgængeligt led, fordi beslutninger i sidste instans udspringer af menneskelige bevidstheder. Det er så generelt, at det nærmer sig det intetsigende. I betragtning af, at alle fire teser ikke bare er relevante for psykologer, men i allerhøjeste grad også for politologer, er det en mangel, at forfatteren ikke gør mere ud af, hvad befolkningens bevidsthed kan betyde i en større sammenhæng.

Dernæst mangler der også en diskussion om sammenhængene mellem de fire opstillede teser indbyrdes. For eksempel forekommer det, at tese to og tre er i modstrid med hinanden. Hvis folk fortrænger spørgsmål om krig og fred (tese to), kan de vel ikke samtidig opleve det som et personligt, eksistentielt anliggende (tese tre)?

Endelig bruger forfatteren også de fire teser for lidt. Han bruger tesaerne til at udlede emner for den empiriske undersøgelse, hvilket kun kan siges at være fornuftigt. Men der mangler en afsluttende diskussion af, i hvilket omfang undersøgelsen har be- eller afkræftet tesaerne. Der er godt nok en afsluttende opsummering på ca. halvanden side, men det er alt for lidt. En langt mere indgående diskussion af dette spørgsmål ville have været på sin plads, især i betragtning af at forfatteren selv understreger, at emnet er meget lidt teoretisk udbygget.

Jørgen Christensen
Institut for Statskundskab

Tage Kaarsted, *Regeringen, vi aldrig fik. Regeringsdannelsen 1975 og dens baggrund*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1988, 128 s., kr. 188,00.

Professor Tage Kaarsted er ikke blot samtidshistoriker, men også lidt af en politisk institution, når det drejer sig om regeringsdannelser i Danmark. Til hans tidligere bøger om dette emne føjer sig nu en analyse med fokus på »firkløvet, der blev borte« i 1975. Kaarsted fulgte (naturligvis) begivenhederne på nærmeste hold og blev i nogle tilfælde rådspurgt af aktørerne: »Det er klart, at dette forhold indebærer en risiko for sammenblanden af aktør- og observatørrollen« (s. 117). Men Kaarsted indskrænkede sine svar til, hvad der var parlamentarisk sædvane, og mener ikke selv at have haft indflydelse på hændelsesforløbet.

Imidlertid har Kaarsted synspunkter på, hvad der er rigtigt og forkert vedrørende regeringsdannelser. Han har også meninger om hvilke reformforslag, der ikke bør gennemføres. Mere herom nedenfor.

Bogens forholdsvis få sider er mættet med informationer om talrige udviklede begivenhedsforløb og rummer desuden en række morsomme illustrationer af især Bo Bojesen samt adskillige korte biografier af centrale politiske aktører. Noteteknikken er ikke særlig venlig over for den, der nu engang skal læse noter (og som derfor må konstatere at noterne 36 og 176 mangler), men sikkert over for andre, der også kan få stort udbytte af bogen. Kaarsted skriver i et meget levende sprog, der afspejler en nær føling med politik og politikeres tænkemåde. Han har dertil bevaret en positiv holdning til det parlamentariske liv, som det leves i Danmark, trods den ubehagelige atmosfære af »nid og nag og gensidig mistænksomhed« (s. 114), der kunne konstateres specielt i 1975.

Fremstillingen er spændende som en bedre kriminalroman. Selvom man kender resultatet, overraskes man gang på gang af det komplicerede spil, der faktisk foregik mellem partierne. Mere foruroligende er det at få dokumenteret, at partierne ikke altid selv havde kontrol over begivenhederne. Der er spegede situationer og taktiske manøvrer i læssevis. Kaarsted taler om, at tidligere tiders forholdsvis ukomplicerede rådgivning vedrørende regeringsdannelser i 1975 havde udviklet sig til »et stadig mere pokeragtigt spil« (s. 111). Selv en habil spilteoretiker vil komme på en prøve i et forsøg på at forklare aktørernes handlinger og det deraf